

Istorgia da las assicuranzas socialas svizas

■ Las assicuranzas socialas cuvran la perdita d'entradas e per part ils custs da guariziun surtut en connex cun ils quatter suandants ristgs: accident, malsogna, vegliadetgna e dischoccupaziun. Maina in da quels a la mort dal nutriver, pon survivents (vaivas, orfens) pretender prestaziuns. Da la denominaziun oriunda «assicuranza da lavurants» resorta che las assicuranzas socialas han pir cumpiglià cun il temp l'entira populaziun. La gronda part dals sistems eran pli baud dal tuttafatg ed èn oz per part anc adina orientads ad in'activitad da gudogn cuntinuanta; els disch-avantageschan persunas cun activitad da gudogn temporara u cun interrupziuns stagiunals, surtut dunnas. Da princip sa basan assicuranzas socialas sin il spargnar obligatoric en furma da premias che persunas cun activitad da gudogn e tut tenor er ils patrums da lavur han da prestar e che vegnan pajadas a las persunas cun dretg d'ina contribuziun en furma da prestaziuns. Cuntrari al sistem da provediment tradiziunal resp. a las instituziuns d'assistenza dependan quellas be per ina pitschna part (prestaziuns supplementaras) dals basegns dals pertutgads; a basa da las contribuziuns pajadas disponan ils assicurads d'ina pretaisa legitima da retschai-ver prestaziuns.

Oriundamain vegnivan persunas basegnusas provedidas en rom da l'economia da famiglia e da raits socialas da vischins e dal vitg. A nivel instituziunal eran sa svilup-pads il provediment da vart da las basegias (charitad) ed in sustegn rudimentar da las vischnan-

cas; da vart liberala pratitgav'ins plitost ina tenuta da laissez-faire resp. appellava a l'atgna responsabladad dals pertutgads. En vista a la povradad creschenta èn alura sa differenziadas vers la fin dal 19avel tschientaner las opiniuns areguard l'assistenza als povers. Accident, malsogna, vegliadetgna e dischoccupaziun han chattà adina dapli reconuschientscha sco fenomens socials, per ils quals l'entira societad saja responsabla. Da metter ad ir mesiras adequatas pareva tant pli urgent en vista al fatg che la situaziun insupportabla periclitava la pasch sociala e fascheva avanzar adina dapli las ideas socialisticas. Intimà tras il svilup correspundent en Germania ha il cusseglier naziunal Wilhelm Klein dà l'onn 1885 cun ina moziun il stausch inicial per l'artitgel 34bis en la Constituziun federala, il qual ha surdà l'onn 1890 a la Confederaziun per l'emprima giada la cumpetenza e l'incumbensa da metter ad ir in'assicuranza sociala. Cuntrari a la situaziun en l'Imperi tudestg, nua che las forzas conservativas avevan inizià emprims pass legislativs, èn quai stads en Svizra a l'entschatta circuls radicaldemocratices enturn Ludwig Forrer. Ses project da lescha ambizius dal 1900 per in'assicuranza da malsaus e d'accident è vegnì sbittà tras il referendum. Restada è sulettamain l'assicuranza da militar ch'è entrada en vigur il 1902 sco emprima assicuranza sociala svizra. Il 1914 resp. 1918 èn suandadas – a moda bundant pli modesta che previs en il sboz dal 1900 – l'assicuranza da malsaus e l'assicuranza d'accidents. Per exequir las novas incumbensas han ins stgaffi il 1913 l'Uffizi federal per assicuranzas socialas.

Il malruus social ch'ha tutgà la Svizra a la fin da l'Emprima Guerra mundiala (Chauma generala dal november 1918) ha intimà per in tschert temp il stadi da pratitgar ina politica sociala pli activa. Da quai è resultada il 1925 l'obligaziun constituziunala da la Confederaziun da metter ad ir in'assicuranza per vegls e survivents e la cumpetenza federala areguard l'assicuranza d'invalids. En cumparegliaziun cun il svilup en auters pajais ha la Svizra però pers ils proxims onns adina dapli terren. Pir l'onn 1940 è

Dapi il 1948 porscha l'assicuranza per vegls e survivents prestaziuns finanzialas statalas per la saira da la vita.

FOTOS PD

suandà sco proxim pass da cumplettaziun la cumpensaziun da paja per schuldads (da la quala dueva ressortir il 1952 la cumpensaziun dal gudogn per persunas che prestan servetsch). En quest connex han ins introduci il sistem fundamental da procents da paja e da cassas da cumpensaziun che dueva esser decisiv per il svilup futur da las ovras socialas. Er l'assicuranza per vegls e survivents (AVS) ch'è vegnida approvada dal pievel il 1946 dueva sa basar sin quest sistem.

La conjunctur'auta ch'è suandada ha purschi bunas premissas per extender las assicuranzas socialas. Or da la cumpetenza da la Confederaziun areguard supplementas da famiglia e l'obligaziun d'endrizzar in'assicuranza da maternitad, stautidas il 1945, èn l'emprim be resultads il 1952 supplementas da famiglia per l'agricultura. Pir il 2003 è l'assicuranza da maternitad vegnida reglada en furma da lescha. Da gronda purtada dueva esser l'assicuranza d'invalitad (AI) ch'è vegnida introducida l'onn 1960. Per persunas pensiunadas basegnusas han ins endrizzà il 1966 prestaziuns supplementaras tar l'assicuranza da vegls, survivents ed invaliditad. Sut la pressiuin d'iniziativas ch'avevan en mira ina cassa da pensiun han ins francà l'onn 1972 en la Constituziun il princip da las trais colonas cun AVS/AI, il provediment professiunal en furma da cassas da pensiun ed il provediment individual. La lescha federala areguard il provediment professiunal è entrada en vigur l'onn 1985.

En la crisa dals onns 1970 èn sa manifestads ils mancos areguard l'assicuranza cunter la dischoccupaziun facultativa; dapi l'onn 1982 è en vigur qua l'obligatori. Sin divers champs da las assicuranzas socialas che la Confederaziun ha reglà pir tard, han per part existì giada dapi decennis assicuranzas a nivel chantunal e/ubain assicuranzas publicas e privatas a basa facultativa.

L'assicuranza per vegls e survivents (AVS)

L'assicuranza per vegls e survivents, la pli impurtanta instituziun entaifer las ovras socialas da la Svizra, ha cumenzà cun sia lavur l'onn 1948. Ella paja rentas ad umens e dunnas suenter avair cuntanschì la limita da vegliadetgna fixada en la lescha sco er a survivents (vaivas, orfens).

Preistorgia

La derasaziun da la lavur cunter pajament, la mobilitad da las forzas da lavur e l'aspectativa da vita creschenta han mess en dumonda adina dapli las furmas tradiziunals dal provediment per la vegliadetgna, quai ch'ha engrevgià pli e pli l'assistenza als povers. Vers la fin dal

19avel tschientaner è l'idea d'endrizzar in'assicuranza per vegls ed invalids vegnida discutada vastamain; vaira avanzada en questa dumonda era da quel temp la Germania nua ch'ins ha installà il 1889 in'assicuranza correspundenta. En Svizra avevan gia il Di dals lavurants (1883) e la Societad dal Grütli (1886) tematisà la medema idea. En la debatta en il parlament federal vuleva la cumissiun parlamentara l'emprim betg be fixar la cumpetenza da la Confederaziun areguard l'assicuranza da malsaus ed accidents, mabain er quella d'ulteriuras assicuranzas socialas, sco l'assicuranza da vegls; la finala ha ella però cedi a la pressiuin da vart dal Cussegl federal.

Las difficultads ch'èn sa mussadas en connex cun la lescha davart l'assicuranza da malsaus e d'accident duevan alura spustar per dapli che dus decennis ils ulteriurs plans en direziun d'in'assicuranza per vegls e survivents. Pir l'onn 1912 ha il Cussegl naziun repreni la discussiun a basa d'ina moziun inoltrada dad

Otto Weber. Er durant ils svars socials suenter l'Emprima Guerra mundiala han ins fatg valair questa pretensiuin sin differents nivels, dal program dals giuvens liberals fin tar las pretensiuins dal Comité d'acziun dad Olten en connex cun la Chauma generala. Il Cussegl federal ha installà l'entschatta 1919 ina cumissiun d'experts e publictà il zercladur sia missiva. Il cusseglier naziun liberal da Basilea Christian Rothenberger, il qual aveva proponi il november 1918 senza success da transfurmar la taglia sin il gudogn dal temp da guerra en in fonds per assicuranzas socialas, ha lantschà in'iniziativa correspundenta. Quella ha cuntanschì ils 24 da matg 1925 40 % da las vuschs. Ils 6 da december 1925 han ils votants alura approvà cun clera maioritad in'adattaziun da l'artitgel 34 da la Constituziun federala, il qual cumpigliava l'obligaziun da stgaffir in'assicuranza per vegls e survivents e la cumpetenza d'endrizzar in'assicuranza d'invalitad. Ina lescha che preveseva tranter auter cassas

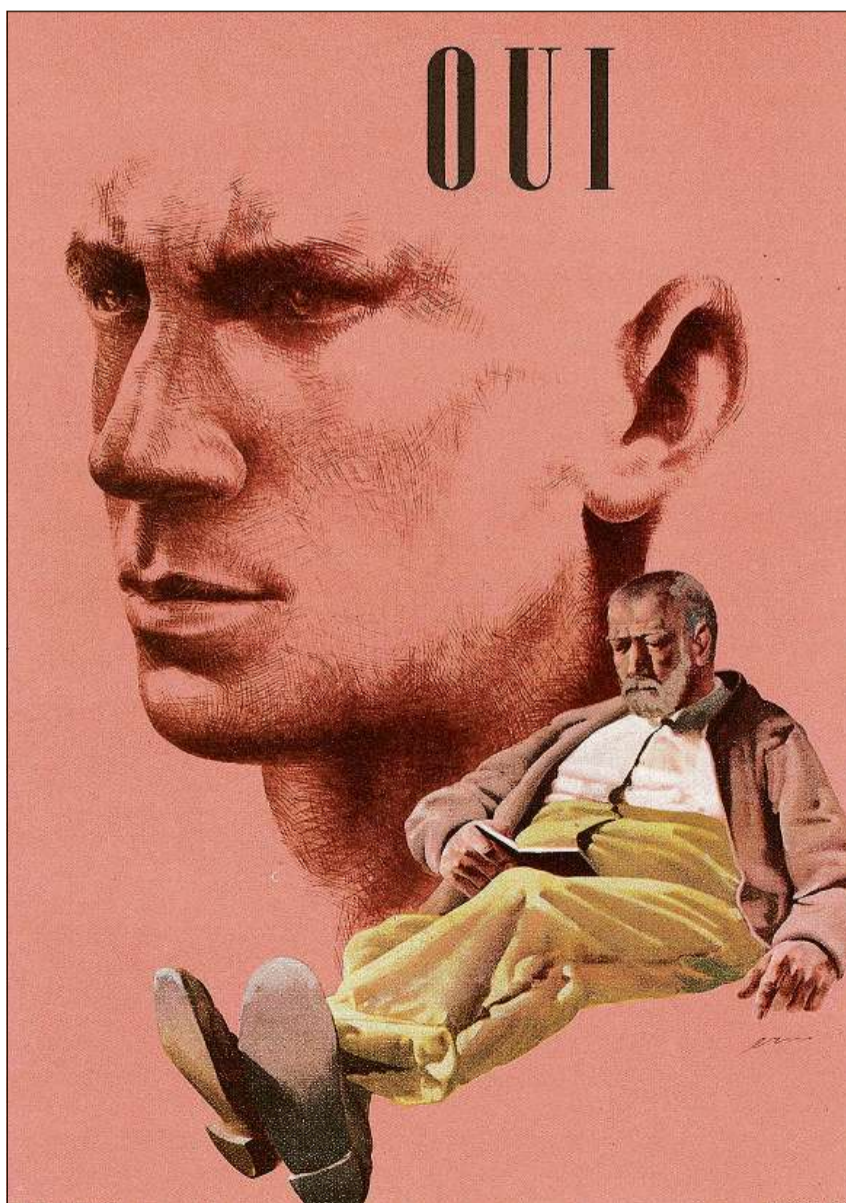
publicas, l'obligatori general, premias unitaras e rentas unitaras fitg modestas a partir dal 66avel onn da vita è vegnida sbittada cleramain en la votaziun dal pievel dals 6 da december 1931. Fin la Segunda Guerra mundiala disponivan giablers stadis industrials europeics d'assicuranzas da rentas. En Svizra existivan assicuranzas per la vegliadetgna obligatoricas be en ils chantuns Glaruna (1916), Appenzell Dadora (1925) e Basilea-Citad (1932), en pli a basa voluntaria en ils chantuns Neuchâtel (1898) e Vad (1907). Sut il reschim da plenipotenzas ha il Cussegl federal decidi il 20 da december 1939 d'endrizzar l'urden da cumpensaziun da paja per schuldads. Quel vegniva finanzià tras mintgamai dus procents da paja da l'emploia e dal patrums sco er tras ina contribuziun federala; organisatoricamain sa basava el sin cassas da cumpensaziun.

Vers la nova assicuranza

L'onn 1940 ha l'Uniun sindacala svizra pretendi da transfurmar quest sistem a temp inditgà en in'assicuranza per vegls e survivents. L'onn 1942 ha in comité – purtà surtut da las federaziuns da lavurants e da la Partida socialdemocratica, ma er da la Partida liberaldemocratica – inoltrà in'iniziativa formulada en quest senn. Betg sa participadas al comité èn organisaziuns da mastergnants, da purs, da patrums da lavur sco er catolicas. La cumissiun d'experts ch'è vegnida installada il matg 1944 ha gia preschentà il mars 1945 ses rapport. Quel preveseva la vegliadetgna da renta 65, rentas graduadas, cassas da cumpensaziun, ina finanziaziun surtut tenor il sistem da repartiiziun e sur procents da paja sco er l'obligatori per tuttas persunas natirals domiciliadas en Svizra e per Svizzers a l'exterior ch'èran emploiaids tar firmas domiciliadas en Svizra. Perquai che l'urden da cumpensaziun da paja per schuldads è crudà davent cun la fin dal servetsch activ, hai duvrà per ils onns 1946–47 in urden transitoric. Areguard l'assicuranza per vegls e survivents èn tant il Cussegl federal sco er il parlament sa tegnids per gronda part vi dal sboz proponi dals experts. Ils 20 da december han omaduas chombras approvà la lescha cun paucas cuntravuschs. Il referendum – lantschà da l'ala dretga dals liberals e sustegnì da circuls d'impressaris e catolic-conservativs, betg però dals cristiansocials – ha fatg naufragi il 6 da fanadur 1947 en relaziun 4 vers 1, uschia che la lescha federala davart l'assicuranza per vegls e survivents ha pudì entrar en vigur il prim da schaner 1948.

Finanziada vegn l'assicuranza per vegls e survivents surtut sur contribuziuns: procents da paja tar lavurants, procents d'entradas en cas da gudogn independent sco er premias da persunas senz'activitad da gudogn (students, pensiunament anticipà e.a.). Vitiers vegnan subvenziuns da vart da la Confederaziun (t.a. or da la taglia sin tubac ed alcohol) e dals chantuns.

Dapi si'introducziun è l'assicuranza per vegls e survivents stada repetidamain en il center da las discussiuns politicas. En rom da las bundant diesch revisiuns han ins tranter auter debattà davart l'au-tezza da las rentas, la vegliadetgna da renta e l'au-tezza da las contribuziuns. Ina gronda sfida munta actualmain – sper l'aspectativa da vita che crescha en general – il fatg che la generaziun che retira rentas è gronda (babyboom dal suenterguerra), entant che las generaziuns che pajan contribuziuns èn pli pitschnas (effect da la pirla). Da segir las ovras socialas vegn a restar er en avegnir in dals temas prioritars en l'agenda politica.

Placat da votaziun dal 1947.

La preschentaziun:

Dossier
«Assicuranzas socialas svizas».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=1663
www.chattà.ch